

Alfonso Nyka-Niliūnas *„Odisejo¹ kareivis Hado² karalystėje pasakoja“*

Laivų vyrijoje buvau jauniausias.
Išplaukiant iš gimtos salos į jūrą,
Atsimenu, kaip senas mano tėvas,
Nuo laivo nusisukęs, verkė. Aš gi
Buvau tik ilgesys ir negrižimas!
Sėdėdamas ant virvių, aš stebėjau
Barzdom apžėlusius Itakės vyrus,
Ritmingai raižančius aštriais irklais
Raukšlėtą dievo Poseidono³ kaktą;
Dažnai klausydavaus šiurkštaus jų juoko;
Arba įlipęs į stiebų viršūnes,
Žiūrėdavau tolyn ir niekuomet
Nebenorėjau grįžt į gimtą salą.
Atėjus vakarui, jūreiviai rūtūs
Pradėdavo dainuoti; jų veiduos
Liepsnodavo saulėleidis ir skausmas.

Bet kartais mus užklupdavo audra.
Įtūžę mirtinai gelmių dievai
Išnirdavo tada taip netikėtai
Ir imdavo galingom vėjų rankom,
Beprotiškai kvatodami iš džiaugsmo,
Kaip nendres laužyti aukštuosius stiebus,
Draskyti vėliavas, bures ir vyrų
Granito raumenis ir plieno gyslas.
Taip kartais tekdavo mums pralaimėt —
Ir vienas iš laivų po kieto mūšio
Nugrimzdavo į šaltą Amfitritės⁴ glėbį.
Bet aš buvau jau pratęs prie dievų
Rūstybės (žmonės visuomet pripranta):
Stiebų braškėjimas ir vėjų smūgiai
Man buvo gundanti giesmė, ir jos
Aš laukdavau kaip nuostabaus rytojaus.

Ir taip mes pasiekėm galingą Troją⁵.

¹ **Odisejas** – Homero herojinio epo veikėjas, gudrusis graikų karžygis, Itakės karalius.

² **Hadas** – mirusiųjų karalystės dievas graikų mitologijoje; poezijoje reiškia įsamenintą mirtį.

³ **Poseidonas** – jūrų dievas graikų mitologijoje; poezijoje reiškia įsamenintą jūrą.

⁴ **Amfitritė** – Poseidono, jūrų dievo žmona; poezijoje reiškia įsamenintą jūrą.

Saulėteky auksiniai miesto bokštai,
Dievų šventyklos ir porfyro⁶ sienos
Išaugo mūsų širdyse kaip sapnas.
Bet greit įsižiebė ilgai laukta
Nuožmių kovų ir žygių epopėja⁷,
Papuošusi legendom įstabiom
Achilo⁸ pyktį, Hektoro⁹ narsaus
Žaizdas ir tylų Andromachos¹⁰ skausmą.
Ir šitaip dešimt begalinių metų
Saulėleidžiuos sumigdavo laivai
Ir dešimt metų mūsų sapnuose
Spindėjo išdidi auksinė Troja,
Kol Odisejo dieviška klasta
Sudaužė mūsų akyse — kaip žaislą —
Svajonėm tapusį chimērų¹¹ miestą.

O negrižimo pasaka! Dievų
Bausmė, staiga ištikus Odiseją,
Man buvo jų malonė nelaukta:
Ir vėl! Bet greit aitri barzdos druska
Pradėjo esti gomurį. Svajonės
Netrukus virto gaivalinga sėkla,
Ir ji turėjo kristi žemėn. Aš
Ėmiau ilgėtis paliktos salos,
Kurios nei šventas lotofagų¹² maistas,
Nei švytinčios aistra sirenų¹³ krūtys
Nebegalėjo iš manęs išrauti.
Tačiau, aiman! su ilgesiu kartu
Išaugo mano dvasioje klastingų
Dievų pasėtas piktas Moiros¹⁴ medis,
Ir aš turėjau valgyti kartaus
Jo vaisiaus ir, rūstaus likimo vergas,

⁵ **Troja** – senovės miestas, apdainuotas Homero epe „Iliada“.

⁶ **Porfyras** – uoliena su stambiais mineralų kristalais.

⁷ **epopėja** – įvykiai, susiję su didvyriškais žygiais; epas.

⁸ **Achilas** – graikų didvyris, kovojęs prie Trojos.

⁹ **Hektoras** – Trojos karalaitis, Pario brolis, narsus karys, trojietis.

¹⁰ **Andromachė** – Hektoro, Trojos karalaitės, žmona.

¹¹ **chimera** – senovės graikų mitų pabaisa su liūto galva, ožkos liemeniu, gyvatės uodega; fantastinė būtybė.

¹² **lotofagai** – lotosų valgytojų gentis iš Homero epo „Odiseja“, gyvenusi be jokių rūpesčių.

¹³ **sirenos** – pavojingos gražuolės graikų mitologijoje, viliojusios vyrus dainomis.

¹⁴ **Moira** – viena iš likimo deivių senovės graikų mitologijoje (iš viso likimo deivių buvę trys), poezijoje gali reikšti įsamenintą likimą.

Be žodžių leistis Hado karalystėn.

Baltimore, 1956

Klausimai ir uždavotys.

I dalis

1. 1. Teksto grafinis vaizdas padalintas į keturias dalis. Pirmosios dalies pradžioje vaizduojama archetipinė situacija. Kokia?

(1 tšk.)

1. 2. Kaip šią situaciją išgyvena senas, o kaip jaunas? Kaip jums atrodo, kodėl būtent taip?

(3 tšk.)

1. 3. Pakomentuokite jaunuolio žodžius: „Aš gi / Buvau tik ilgesys ir negrįžimas!“

(1 tšk.)

2. 1. Remdamiesi pirma eilėraščio dalimi, išrinkite veiksmazodžius, nusakančius jaunuolio ir aplinkos santykį. Remdamiesi išrinktais žodžiais ar jų junginiais, apibūdinkite jauno žmogaus ir aplinkos santykį.

(2 tšk.)

2. 2. Kokią perkeltinę prasmę, apibūdinant jaunuolį, įgyja žodžiai „Sėdėdamas ant virvių“, „įlipęs į stiebų viršūnes“? Kodėl?

(1 tšk.)

3. Kokią apibendrinančią prasmę įgyja laivo, plaukimo laivu metaforos?

(1 tšk.)

4. Pakeiskite metaforą „Raukšlėtą dievo Poseidono kaktą“ dviem žodžiais, nusakančiais šio posakio esmę.

(1 tšk.)

II dalis

5. 1. Koks kontrastas antroje dalyje kuria didžiausią įtampą?

(1 tšk.)

5. 2. Kas ypač pabrėžia žmonių menkumą? Kokia tai meninė priemonė?

(2 tšk.)

5. 3. Raskite antroje eilėraščio dalyje sakinį, išsamiausiai apibūdinantį dievus pagal tai, kaip jie elgiasi su žmonėmis. Pacituokite. Charakterizuokite dievus. Ką šioje situacijoje įsmenina dievai?

(3 tšk.)

6. 1. Kaip dar perkeltine prasme vadinamas likimas ar likimo smūgiai? Argumentuodami remkitės citatomis.

(2 tšk.)

6. 2. Kaip laivo jūreivius (apibendrintai – žmones) apibūdina epitetai (šiuo atveju nederinamieji pažyminiai) „granito“, „plieno“? Kur ir kada jie užsigrūdina?

(2 tšk.)

7. 1. Koks jauniausio Odisejo kareivio santykis su likimu?

(1 tšk.)

7. 2. Paaiškinkite, kaip suprantate jo žodžius: „Stiebų braškėjimas ir vėjų smūgiai / Man buvo gundanti giesmė, ir jos / Aš laukdavau kaip nuostabaus rytojaus.“

(1 tšk.)

III dalis

8. 1. Remdamiesi trečia dalimi, raskite Trojos miesto apibūdinimus, išrašykite juos ir padarykite išvadą, kodėl taip nevienareikšmiškai apibūdinama Troja.

(3 tšk.)

8. 2. Kokie du argumentai rodo, jog Trojos likimas priklauso nuo dievų sprendimo? Pacituokite. Kokios tai meninės priemonės? Siedami su tekstu, paaiškinkite.

(3 tšk.)

8. 3. Kokią apibendrinamąją perkeltinę prasmę eilėraštyje įgyja Trojos miestas?

(1 tšk.)

9. Kas rodo, kad žmogui svarbiausia ne rezultatas, bet tikslo siekimas?

(1 tšk.)

IV dalis

10. 1. Apie kokią dievų bausmę, kuri ištinka Odisėją, tik užsimenama ketvirtoje dalyje? Remdamiesi Homero epu „Odisėja“, papasakokite plačiau.

(2 tšk.)

10. 2. Kaip jauniausias Odisėjo kareivis reaguoja į tai, jog Odisėjas, nugalėjęs Troją, iš karto negrįžta namo? Kodėl? Šalia argumentų pateikite citatų.

(3 tšk.)

11. Netrukus jauniausią Odisėjo kareivį ima kamuoti tėvynės ilgesys: „Aš / Ėmiau ilgėtis paliktos salos...“ Šis ilgesys paliečia tiek jo kūną, tiek dvasią. Raskite fizinį ir dvasinį ilgesį patvirtinančių argumentų.

(2 tšk.)

12. Kas tie didieji trikdžiai, vis dėlto nepajėgiantys užgožti tėvynės ilgesio?

(2 tšk.)

13. Palyginkite šio ir kito A. Nykos-Niliūno eilėraščio „Sau pačiam“ eilutes. Kuo jos panašios?

- „Išaugo mano dvasioje klastingų / Dievų pasėtas piktas Moiros¹⁵ medis, / Ir aš turėjau valgyti kartaus / Jo vaisiaus...“ („Odisėjo kareivis Hado karalystėje pasakoja“)
 - „gimus prasidėjo paskutinė / Diena“ („Sau pačiam“)
-
-

(2 tšk.)

14. 1. Literatūros kritikas Algimantas Bučys teigia: „Odisėjo vardu ir mitu tiek antikos, tiek naujaisiais laikais užkoduojama žmogaus grįžimo į savo pradžią būtinybė. <...> ...grįžimas yra suvokiamas kaip neišvengiama harmoningo žmogaus viltis, būtinybė ir pareiga.“¹⁶ Remdamiesi šia mintimi, pasvarstykite, kodėl žmogaus gyvenimas eilėraštyje apibūdinamas kaip vergo?

(2 tšk.)

14. 2. Kokiai filosofinei kryptčiai žmogaus mirtis, kaip ir šiame eilėraštyje, atrodo didžiausia neteisybė ir beprasmybė? Įvardykite šiai filosofijai artimų rašytojų bei jų kūrinių.

(2 tšk.)

Vertinimas _____ (pažymys)

15. Parašykite samprotavimo rašinį „Nieko mat nėra už tėvus ir gimtąjį kraštą mielesnio...“ (Homeras) Autoriai pasirinkti: A. Mickevičius, A. Škėma, A. Nyka-Niliūnas.

16. Parašykite literatūrinį rašinį „Namų tema literatūroje“. Autoriai pasirinkti: J. Aistis, M. Martinaitis, A. Nyka-Niliūnas.

¹⁵ **Moiras** – viena iš likimo deivių senovės graikų mitologijoje (iš viso likimo deivių buvę trys), poezijoje gali reikšti įsamenintą likimą.

¹⁶ Bučys A., *Seniausiosios lietuvių literatūros istorija ir chrestomatija*, Vilnius: Versus aureus, 2012.